

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ПОДАТКОВОГО РЕФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ

©2021 ПОЛЯКОВ М. Й.

УДК 336.02
JEL: H21; H29

Поляков М. Й. Удосконалення підходів до податкового реформування в Україні

Мета статті полягає у проведенні аналізу положень проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» № 5600 (далі – Законопроект) і процедур його прийняття для розробки пропозицій стосовно вдосконалення підходів до податкового реформування в Україні. Доведено, що чимало новацій Законопроекту вимагають суттєвого доопрацювання або не мають бути підтримані, а реалізація всього передбаченого ним «пакета заходів» навряд чи дасть змогу досягти підвищення ефективності податкової системи. Майже виключно фіскальна спрямованість податкової реформи в умовах несприятливої кон'юнктури, відсутність консенсусу стосовно її ініціатив із бізнесом та іншими стейкхолдерами, недотримання принципу стабільності податкового законодавства можуть негативно вплинути на діяльність багатьох галузей економіки України та на зростання ВВП у цілому. Тому існують ризики, щонайменше, недоотримання додаткових податкових надходжень. Аргументовано, що особливу увагу при доопрацюванні Законопроекту слід приділити нормам, які стосуються, зокрема, скасування звільнення від оподаткування ПДВ операцій із постачання житла на вторинному ринку; змін в акцизному оподаткуванні пива та тютюнових виробів; підвищення рентної плати за користування радіочастотним ресурсом; переходу до надмірно жорстких правил податкового адміністрування. При цьому важливе значення мають урахування позицій бізнес-асоціацій і застережень експертів, а також набрання чинності законодавчими нормами в терміни, які не матимуть «шокового впливу» на платників податків. Особливо наголошено на тому, що подальше реформування податкової системи України повинне бути комплексним і відбуватися на основі відповідної стратегії.

Ключові слова: податкова система, податкове реформування, ставки податків, механізми нарахування та сплати податків, податкове адміністрування.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-8-117-127>

Бібл.: 27.

Поляков Михайло Йосипович – кандидат економічних наук, менеджер з питань фіскального регулювання, ПрАТ «Філіп Морріс Україна», співолова комітету з питань оподаткування Американської торговельної палати в Україні (вул. Спаська, 30, «Поділ Плаза», 5-й поверх, Київ, 04070, Україна)
E-mail: Mykhailo.Poliakov@pmi.com

UDC 336.02
JEL: H21; H29

Poliakov M. Yo. Improving the Approaches to Tax Reform in Ukraine

The article is aimed at analyzing the provisions of the Draft Law of Ukraine «On Amendments to the Tax Code of Ukraine and Certain Legislative Acts of Ukraine on Ensuring the Balance of Budget Revenues» No. 5600 (hereinafter – the Draft Law) and its adoption procedures to develop proposals for improving the approaches to tax reform in Ukraine. It is proved that many innovations of the Draft Law require significant reworking or should not be supported, and the implementation of the entire «package of measures» envisaged is unlikely to provide for achieving an increase in the efficiency of the tax system. Almost exclusively, the fiscal focus of tax reform in the context of unfavorable conditions, the lack of consensus on its initiatives with business and other stakeholders, non-compliance with the principle of stability of tax legislation can adversely affect the activities of many sectors of the Ukrainian economy and GDP growth in general. Therefore, there are risks, at least, of underreceipt of additional tax revenues. It is argued that special attention in reworking the Draft Law should be paid to the norms related, in particular, to the abolition of VAT exemption for housing supply operations on the secondary market; changes in excise taxation of beer and tobacco products; increase of rent for the use of radio frequency resource; transition to excessively strict tax administration rules. Thus, it is important to take into account the positions of business associations and warnings on the part of experts, as well as the entry into force of legislative norms within the terms that will not have a «shock effect» on taxpayers. It is especially emphasized that further reform of the tax system of Ukraine should be comprehensive and take place on the basis of the relevant strategy.

Keywords: tax system, tax reform, tax rates, mechanisms of taxation and payment of taxes, tax administration.

Bibl.: 27.

Poliakov Mykhailo Yo. – PhD (Economics), Manager for Fiscal Regulation, PrJSC «Philip Morris Ukraine», Co-Head of the Tax Committee of the American Chamber of Commerce in Ukraine (5th floor, Podil Plaza, 30 Spaska Str., Kyiv, 04070, Ukraine),
E-mail: Mykhailo.Poliakov@pmi.com

У міру розвитку соціально-економічних процесів під впливом глобальних і національних трендів, а також унаслідок масштабної коронакризи, яка ще довго накладатиме відбиток на багато сфер життя суспільства, усі країни вносять зміни до своїх податкових систем, щоб підвищити їх ефективність у нових реаліях. В Україні також 1 липня 2021 р. ухвалено в першому читанні проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України

та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» № 5600 (далі – Законопроект) [1]. Проте зміст і процедури проходження цього розробленого Урядом проекту законодавчого акта зазнали неабиякої критики бізнес-спільнотою та експертним середовищем. У день його прийняття за основу спікер Парламенту наголосив на тому, що норми Законопроекту потребують значного доопрацювання перед його ухваленням

у другому читанні, а згодом народні депутати подали до нього понад 11 тис. поправок. Такий резонанс стосовно оцінок нової податкової реформи актуалізує необхідність поглибленого аналізу її ініціатив і можливих наслідків їх впровадження.

Наукові підходи до реформування податкової системи, сучасна податкова політика у країнах ЄС і світу, ретроспектива змін в оподаткуванні України та їх вплив на соціально-економічні процеси та надходження до бюджету неодноразово висвітлювались у науковій літературі, зокрема, у працях [2–7]. Разом із тим, з огляду на часові обмеження недостатньо дослідженими є питання, пов'язані з оцінками вітчизняних податкових ініціатив 2021 р.

Мета статті полягає у проведенні наукового аналізу основних положень Законопроекту та процедур його прийняття для розробки пропозицій стосовно вдосконалення підходів до податкового реформування в Україні.

Насамперед зазначимо, що метою Законопроекту визначено забезпечення збалансованості бюджетних надходжень за допомогою підвищення ефективності використання економічних ресурсів країни, а також усунення прогалин чинного законодавства. Його новації стосуються такого: підвищення ставок акцизного податку на пиво, екологічного податку, рентної плати за користування надрами, рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, рентної плати за користування радіочастотним ресурсом¹; скасування пільги з акцизного податку щодо постачання електричної енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії; встановлення обмежень на перенесення збитків на майбутні періоди для великих платників податків, інші заходи для розширення бази оподаткування податком на прибуток; скасування звільнення від оподаткування ПДВ операцій з постачання житла на вторинному ринку і встановлення більш жорстких вимог для відшкодування цього податку; новації щодо механізму справляння акцизного податку на тютюнові вироби, що призведуть до вимивання обігових коштів їх виробників та імпортерів; зміни, що орієнтовані на негайне стягнення податкового боргу та інше суттєве розширення повноважень контролюючих органів; тощо. Окремо звернемо увагу на те, що ці пропозиції стали відомими широкому загалу лише в день подання Законопроекту до Верховної Ради України 2 червня 2021 р.

У Пояснювальній записці до Законопроекту зазначено, що його ухвалення передбачатиме: індекса-

цію ставок окремих податків, установлених у твердій сумі; створення більш ефективних механізмів справляння низки податків; недопущення безпідставного користування податковими пільгами²; сприяння добровільності сплати податків; створення справедливих умов оподаткування для всіх платників податків; забезпечення мобілізації фінансових ресурсів до бюджетів різних рівнів у достатньому обсязі [8]. Але майже всі його норми спрямовані на підвищення ставок податків, зміну механізмів їх сплати для розширення бази оподаткування та встановлення більш жорстких процедур податкового адміністрування. Причому чимало із таких новацій є досить радикальними, що взагалі ставить під сумнів можливість досягнення цілі сприяння добровільності сплати податків. Крім того, для останнього лише фіскально орієнтованих ініціатив недостатньо. Потрібні ще, щонайменше, зміни, спрямовані на вдосконалення податкової системи з метою створення більш сприятливих умов для розвитку економіки й адаптації такої системи до нових глобальних реалій, яких ні в аналізованому Законопроекті, ні в інших проектах законів Уряду стосовно внесення змін до Податкового кодексу України не запропоновано. Складається враження, що в Україні жодних інших проблем (крім наповнення бюджету), які можуть бути вирішені шляхом новацій в оподаткуванні, не існує; це не відповідає дійсності. По суті, замість комплексного реформування податкової системи, яке має реалізуватися на основі відповідної стратегії, парламентарі вимушені розглядати перелік «точкових» податкових змін з великою кількістю поправок до них, намагаючись знайти «раціональне зерно» у дискусіях.

К. Швабій також звертає увагу на той факт, що з огляду на макроекономічну кон'юнктуру момент для «наведення ладу» шляхом прийняття Законопроекту обрано не найкращий. Рівень безробіття в Україні за методологією Міжнародної організації праці вже перевищив 10%, а рівень капітальних інвестицій, згідно з офіційними даними Державної служби статистики України, за перший квартал 2021 р. зафіксовано на історично низькій позначці 9,7% ВВП. Важливо зважати й на коефіцієнт співвідношення капіталу, що споживається в економіці, та того, що накопичується. В нормальних умовах рівень накопичення капіталу повинен бути більшим від рівня його споживання. Досвід засвідчує, що коли це співвідношення наближається до одиниці, економічне зростання стає неможливим. В Україні в першому кварталі 2021 р. воно становило 1,33 [9].

При цьому для України характерна розвинута тіньова економіка, розміри якої оцінюються на рівні від 30 до 50% офіційного ВВП. Зрозуміло, що доходи та прибутки тіньового сектора не оподатковуються, а особливо значних фіскальних втрат держава зазнає внаслідок нелегального обігу підакциз-

¹ Окремі ставки екологічного податку та рентної плати мають зрости в рази.

² Зауважимо, що не зовсім зрозумілим є формулювання такої цілі реформування, адже підставою для застосування податкової пільги є саме наявність відповідної законодавчої норми.

ної продукції. Згідно з повідомленням Д. Гетьманцева, державний бюджет втрачає до 10–12 млрд грн щороку в результаті існування тіньового ринку алкоголю [10]. Також динамічно зростають обсяги нелегального обігу тютюнових виробів – частка нелегального ринку цієї продукції збільшилася з 1,1% у 2016 р. до 12,8% у лютому 2021 р. У разі збереження такого рівня незаконної торгівлі тютюновими виробами за рік втрати непрямих податків сягнуть майже 12 млрд грн [11]. Але якщо зазначена частка зросте, для чого є передумови – щорічне підвищення акцизного податку на сигарети на 20% в умовах низької купівельної спроможності населення та більш ніж чотириразове зростання акцизу на тютюновмісні вироби для електричного нагрівання у 2021 р. [12, с. 84–93], втрати будуть ще вищими. Для порівняння: Уряд очікує, що прийняття Законопроекту дозволить залучати доходи бюджету в обсязі 50 млрд грн на рік. З огляду на це очевидно, що детінізація в цілому та протидія нелегальному обігу під акцизної продукції з усуненням «стимулів» для збільшення його обсягів зокрема є вкрай важливими. За рахунок них потрібно насамперед наповнювати бюджет та усувати незаконні переваги.

І, зрозуміло, за умов корупції та зумовленої нею недостатньої інституційної спроможності контролюючих органів України, які б прогресивні податкові закони не приймалися, ефективність зусиль із «наведення ладу» може бути дуже низькою, оскільки навіть відсутність прогалів і суперечностей у законодавстві залишає можливість несумлінним платникам отримувати додаткові незаконні переваги в разі збереження практики подвійних стандартів [9].

Окремої уваги заслуговує те, що Законопроект передбачає зміни не лише до Податкового кодексу України, а й шести інших законів України. Він стосується усіх суб'єктів господарювання, але не був розміщений для обговорення як проект регуляторного акта.

Значної критики Законопроект зазнав і через те, що він фактично ігнорує принцип стабільності, гарантований Податковим кодексом України, адже в його редакції, ухваленій у першому читанні, йдеться про те, що він набирає чинності (за окремими винятками) 1 липня 2021 р. Це при тому, що народним депутатам потрібен час для аналізу норм Законопроекту та його доопрацювання між першим і другим читаннями. Відповідно, для бізнесу перехідного періоду для адаптації до законодавчих змін не було передбачено взагалі [13].

Щодо міжнародних порівнянь: зміст ініціатив Законопроекту та процес його ухвалення зовсім не схожі на сучасний підхід до податкового реформування в сусідній Польщі. 15 травня 2021 р. Уряд країни надав пропозиції стосовно впровадження соціально-економічних заходів, які заплановані на найближчі роки. Важливий розділ відповідного документа із

назвою «Польська угода» присвячено податковим новаціям, які матимуть вплив на більшість платників податків [14]. Ці ініціативи можна поділити на кілька категорій.

1. *Зміни у справлянні податків і зборів для фізичних осіб:*

- ✦ підвищення неоподаткованого мінімуму доходів усіх зайнятих громадян, податкові пільги для середнього класу;
- ✦ відмова від вирахування соціальних внесків на охорону здоров'я із бази оподаткування податком на доходи фізичних осіб;
- ✦ суттєві пільги для осіб, які повертатимуться в Польщу з еміграції;
- ✦ програма повернення з-за кордону капіталу шляхом амністії;
- ✦ підтримка працевлаштування інноваційних співробітників за допомогою надання можливості вирахування їх заробітної плати при оподаткуванні прибутку.

Як бачимо, перший блок новацій спрямований на спрощення оподаткування доходів фізичних осіб, зменшення податкового навантаження на громадян із низьким і середнім доходом і деяке його підвищення на найбільш високі трудові доходи, повернення у країну її працездатних громадян і залучення капіталу.

2. *Підтримка суб'єктів господарювання в рамках оголошення «Десятиліття розвитку»:*

- ✦ пільги для малих підприємств у вигляді надання можливості вирахування витрат на розробку прототипів;
- ✦ звільнення від оподаткування витрат на запровадження автоматизації виробничих процесів для середніх підприємств;
- ✦ пільги для малих і середніх підприємств, а також державних установ, які впроваджуватимуть хмарні технології за програмою «Від землі до хмари».

Таким чином, другий блок ініціатив Польщі орієнтований на стимулювання інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу, а також цифровізації.

3. *Зміни загальних правил оподаткування:*

- ✦ створення в структурі Міністерства фінансів центру з обслуговування інвесторів (для великих платників податків/стратегічних підприємств) з метою поліпшення визначеності їх оподаткування в перші роки інвестування;
- ✦ запровадження спрощених правил розрахунків стосовно трансфертного ціноутворення для великих компаній, які інвестуватимуть у Польщу;
- ✦ полегшення адміністрування ПДВ шляхом уведення груп його платників [14].

Зауважимо, що законодавчі норми, які втілять у життя окреслені ініціативи Уряду Польщі, у момент

оприлюднення загальних обрисів змін знаходилися на стадії розробки. Законопроект, що реалізує «Польську угоду», було представлено лише 26 липня 2021 р. Відповідно, бізнес-середовище та громадяни країни завчасно отримали досить чітке уявлення про майбутню податкову реформу, зрозумівши, що їм не потрібно готуватися до «податкових неприємностей», а навпаки – варто розглянути можливості для нових інвестицій. «Польська угода» розроблялася у строки, достатні для забезпечення узгодженості норм і високої якості кінцевого законопроекту, який пізніше протягом п'яти тижнів обговорювався із широким колом стейкхолдерів. Тому закон, який буде прийнято та, як заплановано, набере чинності з 1 січня 2022 р. [15], буде збалансованим.

Незважаючи на те, що в Україні не можна дзеркально копіювати заходи податкового реформування Польщі, важливо звернути увагу на системний підхід до реалізації такої реформи, її основні цілі, напрями, орієнтовані на запозичення кращого досвіду інших країн ЄС, а також на законотвірчі процедури з їх достатніми часовими межами. «Конкретний дизайн податкової реформи повинен бути специфічним для кожної країни та залежить від наявного потенціалу й дизайну чинної податкової системи. Ідея полягає в дотриманні цілісного плану реформування податкової системи для досягнення в підсумку успіху та стійкості» [7, с. 29]. Орієнтовані лише на мобілізацію додаткових коштів до бюджету швидкі «точкові» зміни можуть бути небезпечними.

П. Джонсон і А. Соколовська серед проблем, які можуть виникнути в разі реалізації спонтанної податкової політики, спрямованої на досягнення поточних цілей, відзначають такі: невизначеність щодо майбутньої податкової політики й напряму розвитку податкової системи на перспективу, яка ускладнює планування господарської діяльності та збільшує витрати при прийнятті рішень стосовно заощаджень та інвестицій; ускладнення податкової політики через її розроблення та внесення змін без урахування довгострокових наслідків останніх та їх впливу на інші складові системи; розширення (замість обмеження – М. П.) можливостей для уникнення оподаткування й ухилення від сплати податків; відсутність прозорості щодо фактичних і передбачуваних наслідків певних змін складових і системи в цілому; збільшення витрат на виконання податкових зобов'язань, адже компанії та фізичні особи менш упевнені в намірах реформування окремих аспектів системи; надмірні економічні та соціальні витрати через невдало спроектовану систему; недостатня чіткість у визначенні ролі та цілей окремих складових системи, а отже, подальших можливостей для розроблення політики; відсутність послідовності в проведенні реформ; можливість внесення непродуманих, хаотичних законодавчих змін, які через певний час доведеться скасовувати; відсут-

ність узгодженості змін різних складових системи, що унеможливає досягнення синергійного ефекту їх реформування; можливість реформування окремих податків без чіткого розуміння мети і наслідків їх зміни, що ускладнює моніторинг і оцінку проведених реформ; труднощі з узгодженням (забезпеченням відповідності) податкової та економічної політики, а також податкової та бюджетної політики [7, с. 26–27].

На жаль, усі перелічені проблеми супроводжували податкове реформування в Україні (багато з них – на регулярній основі), а ініціативи Законопроекту, які розроблялися на базі ситуативного «латання фіскальних дір», не дають підстав сподіватися на зміну ситуації на краще. Для підтвердження цього проаналізуємо окремі приклади запропонованих Законопроектом новацій.

1. Скасування звільнення від оподаткування ПДВ операцій із постачання житла на вторинному ринку, що може негативно вплинути на будівельну галузь і ще більше знизити доступність житла в Україні.

У Пояснювальній записці до Законопроекту зазначено, що розширення бази оподаткування ПДВ за рахунок оподаткування операцій із постачання всього житла (об'єктів житлового фонду), крім житла, що будується за бюджетні кошти, створить рівні умови для ведення бізнесу для всіх учасників відповідного ринку, враховуючи, що в умовах ринкової економіки ціни на житло формуються з урахуванням попиту та пропозиції [8]. Пізніше також було уточнено, що ця норма унеможливить використання однієї зі схем податкової оптимізації – отримання надприбутків від перепродажу квартир без сплати ПДВ і податку на прибуток. Вона стосуватиметься посередників на будівельному ринку, у яких, як у другого продавця, українці купують новозбудоване житло [16].

Проте враховуючи, що стандартна ставка ПДВ в Україні становить 20%, навряд чи можна очікувати, що продавці житла на вторинному ринку повністю візьмуть на себе додаткове податкове навантаження та не будуть підвищувати ціни на таку нерухомість. При цьому, як відомо, купівля житла в Україні не є доступною для більшості її громадян через їх низькі доходи та значно вищі, ніж у країнах ЄС, відсотки за іпотекою. Водночас можливості долучитися до програми будівництва соціального житла є обмеженими.

Зазначену норму щодо скасування звільнення від оподаткування ПДВ, яку запропоновано впровадити одночасно із підвищенням ставки податку на доходи фізичних осіб із 5 до 18% за третій і наступний продажі нерухомості протягом календарного року, різко розкритикувала Конфедерація будівельників України. Її представники обґрунтовують свою позицію тим, що таке збільшення податкового навантаження призведе до негативних наслідків: різкого подорожчання житла; падіння обсягів продажів і будівництва; збільшення «проблемних» будівельних об'єктів; ско-

рочення ринку інвестування в житлову нерухомість; банкрутство невеликих будівельних компаній, скорочення робочих місць. За даними зазначеної організації, обсяг інвестицій у житлову нерухомість є одним із основних джерел фінансування будівельної галузі та займає від 20% до 50% у структурі угод на ринку нового житла. Тому зміна умов оподаткування призведе до відмови значної частини потенційних інвесторів від купівлі нерухомості внаслідок зниження його інвестиційної привабливості, що, своєю чергою, призведе до падіння обсягів продажів, а згодом і до зменшення обсягів будівництва. Це негативно позначиться також на суміжних галузях і динаміці ВВП [17].

На думку А. Полянчика, запропоновані зміни в оподаткуванні операцій із житлом можуть перекрити найбільш популярну схему податкової оптимізації в будівельній галузі, але залишать можливості для застосування інших, уже навіть апробованих, схем на основі залучення інститутів спільного інвестування (замість фізичних осіб) і використання різних фінансових та юридичних інструментів з метою «економії» на ПДВ. Ці схеми є більш витратними та незручними для невеликих будівельних компаній, проте будуть застосовуватися в разі прийняття відповідних новацій Законопроекту, що може призвести до подорожчання житла та не дозволить мобілізувати очікувані Урядом додаткові надходження податків [18]. Однак, навіть якщо таке «удосконалення» схем уникнення податків відбудеться, нові схеми не стосуватимуться уже підписаних попередніх договорів на купівлю житла, за якими громадяни будуть змушені сплатити додатково ПДВ у разі, якщо держава не передбачить достатнього перехідного періоду для набрання чинності такою дискримінаційною для цих осіб нормою або не надасть для них пільги у вигляді звільнення від оподаткування. Крім того, поки не пройде заміна схем і «налагодження використання» нових інструментів, існуватиме ризик посилення негативних тенденцій у розвитку будівельної галузі.

Вважаємо, що підвищення ставки податку на доходи фізичних осіб із 5 до 18% за третій і наступний продажі нерухомості протягом календарного року уже суттєво зменшить привабливість схеми податкової оптимізації в будівництві із залученням фізичних осіб – посередників. Іншим, більш компромісним, заходом обмеження уникнення податків може стати запровадження оподаткування ПДВ операцій із постачання житла на вторинному ринку за зниженою ставкою цього податку, що практикується в низці країн ЄС.

Зокрема, Угорщина з 1 січня 2021 р. зменшила ставку ПДВ зі стандартної 27% до зниженої 5% для нових будинків/житла в рамках Програми субсидування сімейного житла [19]. Уже згадана нами Польща застосовує знижену ставку ПДВ у розмірі 8% щодо односімейних будинків площею до 300 квадратних

метрів і квартир, які мають площу до 150 квадратних метрів [20].

У Румунії з 1 січня 2022 р. набере чинності норма, згідно з якою постачання житла площею до 120 квадратних метрів і загальною вартістю до 140 тис. євро оподатковуватиметься за зниженою ставкою ПДВ 5%. Спершу планувалося, що зазначений грошовий поріг вступить у дію у 2021 р., але у зв'язку із необхідністю обмеження дефіциту бюджету наразі встановлено межу «соціальності» житла для цілей ПДВ – 93 тис. євро. Відповідний закон було прийнято наприкінці 2020 р. [19; 21]. Так, збалансовуючи інтереси бюджету, бізнесу та громадян, удосконалює оподаткування житла одна з найбільш бідніших країн ЄС.

Наслідуючи румунський досвід, в Україні можна впровадити оподаткування ПДВ продажу житла на вторинному ринку за зниженою ставкою в розмірі 7% для об'єктів житлової нерухомості площею до 120 квадратних метрів і загальною вартістю в еквіваленті до 70 тис. євро. Щодо решти житла застосовуватиметься стандартна ставка податку в розмірі 20%. Але при цьому необхідно передбачити, що відповідні норми наберуть чинності не раніше 1 липня 2022 р. (для того, щоб мінімізувати їх негативний вплив на будівельну галузь). Такі новації дадуть змогу забезпечити обмеження застосування поширеної схеми податкової оптимізації та додаткові надходження до бюджету без загрози значного подорожчання об'єктів житлової нерухомості, які не належать до преміум-класу.

Крім того, потрібно зберегти звільнення від оподаткування ПДВ постачання житла на вторинному ринку для попередніх договорів на придбання такого житла, які підписані до 1 січня 2022 р.

2. *Зміни в акцизному оподаткуванні пива та тютюнових виробів*, які не узгоджені з іншими нормами податкового законодавства та розроблені без чіткого розуміння їх впливу на відповідні галузі.

Насамперед зазначимо, що для виконання зобов'язань України за Угодою про асоціацію з ЄС Законопроектом запропоновано змінити базу оподаткування акцизним податком на пиво із грн за літр на грн за літр 100-відсоткового спирту. Така новація відповідає п. 1 ст. 3 Директиви Ради 92/83/ЄЕС «Про гармонізацію структури акцизів на спирт та алкогольні напої» від 19 жовтня 1992 р. [22], яким передбачено можливість встановлення відповідного акцизу залежно від міцності, вираженої в гектолітрах/градусах фактичної міцності в об'ємі готової продукції. Однак проблема полягає в тому, що ця зміна у справлянні акцизу в Україні має набрати чинності уже через 3 місяці після її ухвалення. Компанії – виробники пива звертають увагу на те, що, враховуючи потребу розроблення та запровадження нових інструкцій Державної податкової служби, а також інтеграції такої новації у внутрішні системи звітності, перехід

на нову систему нарахування акцизу буде можливим лише протягом удвічі більшого терміну.

Крім того, зміна бази оподаткування суттєво ускладнить адміністрування акцизу для імпортерів пива із вмістом спирту понад 8,5%, оскільки така продукція, на відміну від решти пива, в Україні маркується марками акцизного податку. За технологією виробництва, кожне варіння пива може відрізнятись на 0,1% вмісту спирту, що потребуватиме різних марок акцизного податку (щодо пива вказується точне значення міцності). Мінімальна кількість акцизних марок певного виду для замовлення в друк повинна бути кратною 500 штук. Відповідно, на кожен варіант міцності імпортеру потрібно буде замовити в друк акцизні марки в мінімальній кількості 500 штук, оплатити їх, але використати він зможе, наприклад, лише 100 марок із замовлених (оскільки асортимент деяких пивоварень часто змінюється, в майбутньому така сума акцизу може бути не актуальною). Крім того, з огляду на часту зміну асортименту продукції постачальників пива, неможливість заздалегідь надати інформацію, який саме буде вміст спирту, а також враховуючи, що строк придатності пива становить, як правило, 6 місяців, а процес отримання акцизних марок є тривалим (3–4 місяці), багато видів пива стануть недоступними імпортеру. У зв'язку з цим логічно було б відмовитися від маркування акцизними марками пива із вмістом спирту понад 8,5%. Однак у тексті Законопроекту, ухваленому в першому читанні, відповідної норми немає.

Про складності адміністрування акцизу на пиво, встановленого залежно від міцності, вираженої у гектолітрах/градусах фактичної міцності в об'ємі готової продукції, свідчить п. 2 ст. 3 Директиви Ради 92/83/ЄЕС. Згідно із цим положенням законодавства ЄС, надається можливість нехтувати частками градуса фактичної міцності в об'ємі готової продукції. Відповідна норма повинна бути прописана в національному законодавстві. Зокрема, у п. 2 ст. 23 Закону «Про акцизи» Литви зазначено, що правила нарахування акцизу на пиво за фактичним вмістом спирту встановлюються Урядом або уповноваженим ним органом [23]. Натомість із змісту Законопроекту не зрозуміло, як в Україні розраховуватиметься акцизний податок на пиво за новою базою оподаткування. Також невідомо, коли будуть розроблені підзаконні нормативно-правові акти, які нададуть визначеності цим важливим аспектам податкового адміністрування.

Інша новація Законопроекту щодо акцизного податку на пиво – індексація розміру ставки оподаткування на 5%. Незважаючи на те, що це підвищення не можна назвати різким, дискусійною є доцільність збільшення рівня податкового навантаження на таку продукцію. В Україні розмір акцизного податку на пиво разом із акцизним податком із роздрібного продажу підакцизних товарів уже на

50% перевищує відповідний мінімальний акциз, який встановлено ст. 6 Директиви Ради 92/84/ЄЕС «Щодо зближення ставок акцизів на спирт та алкогольні напої» від 19 жовтня 1992 р. [24]. При цьому законодавство ЄС розроблялося на основі підходу щодо стимулювання заміни споживання міцних алкогольних напоїв менш міцними (мінімальний розмір акцизу на пиво в перерахунку на 1% міцності є в 3 рази нижчим від мінімального акцизу для спирту та міцного алкоголю³). Крім того, країни ЄС із відомими національними традиціями пивоваріння (Німеччина та Чехія) встановили для пива одні з найнижчих ставок акцизу в ЄС [25]. Всупереч зазначеним трендам, Україна керується майже виключно фіскальними інтересами, запозичуючи «неповні фрагменти» європейського досвіду та не беручи до уваги особливості розвитку національного ринку пива.

Наголосимо на тому, що реалізація агресивної акцизної політики в Україні, яка супроводжується майже щорічним підвищенням ставок акцизу, в т. ч. шоківим в окремі роки (наприклад, ставки акцизного податку на легкі дистилати у 2012 р. зросли в 10,7 разу, на інші бензини спеціальні в 2011 р. – у 9 разів, на пиво у 2011 р. – у 2,4 разу, на вина натуральні з додаванням спирту та міцні – в 4,3 разу), призвела до збільшення обсягів нелегальної торгівлі підакцизними товарами та зниження фіскальної ефективності акцизного податку [7, с. 28].

Не менш негативний вплив нова податкова реформа справить на тютюнову галузь. Зокрема, за слуговує критики передбачене Законопроектом запровадження обмеження щодо накопичення запасів продукції виробниками тютюнових виробів перед підвищенням ставок акцизного податку шляхом установлення спеціального коефіцієнта 1,5 до акцизного податку за реалізацію тютюнових виробів у розмірі, що перевищує 115% від середньомісячного обсягу реалізації такої продукції на внутрішньому ринку або її ввезення за попередні 9 місяців. Зазначений розмір коефіцієнта не є економічно обґрунтованим з огляду на чинний графік щорічного підвищення ставок акцизу на тютюнові вироби на 20%.

У разі введення такої надмірно жорсткої новації виробники та імпортери тютюнових виробів через підвищені розміри акцизного податку будуть змушені штучно зменшувати обсяги реалізації продукції, незважаючи на попит ринку. Це обмежуватиме свободу підприємницької діяльності. Крім того, аналізована зміна, разом із чинною сьогодні авансовою сплатою відповідного акцизу, призведе до ще більшого вимивання обігових коштів виробників/імпортерів тю-

³ Згідно з Директивою Ради 92/84/ЄЕС, рівень акцизного податку на «пиво» має становити щонайменше 1,78 євро з гектолітра/градуса чистого спирту в готовій продукції, а на «спирт етиловий» – мінімум 550 євро з гектолітра чистого спирту (550 : 100 : 1,78 = 3,09).

тютюнових виробів, що матиме негативний вплив на їх діяльність.

Низка країн ЄС застосовує антифорстолінгові механізми з метою обмеження накопичення запасів тютюнових виробів перед підвищенням ставок акцизу, що описано, зокрема, у праці [26, с. 29–34]. Але такі заходи не містять ознак «суворого покарання», як це запропоновано в Україні. Вважаємо, що відповідний коефіцієнт має відповідати темпу підвищення ставки акцизу.

Отже, в Україні необхідно: передбачити достатній перехідний період для набрання чинності нормою щодо зміни бази оподаткування акцизним податком на пиво; своєчасно розробити та оприлюднити підзаконні нормативно-правові акти, які встановлять нові правила нарахування відповідного акцизу; скасувати марки акцизного податку для пива із міцністю понад 8,5%; відмовитися від індексації ставки акцизу на пиво; встановити коефіцієнт збільшення розміру акцизу, який обмежуватиме накопичення запасів тютюнових виробів, на рівні темпу зростання ставок оподаткування для такої продукції.

3. *Підвищення рентної плати за користування радіочастотним ресурсом*, яке є прикладом непослідовності податкової політики.

Індексація рентної плати за користування радіочастотним ресурсом на 5%, яка передбачена Законом-проектом, є порушенням домовленостей за Меморандумом між мобільними операторами та Урядом, підписним у 2019 р. у м. Маріуполь (далі – Меморандум). Згідно з домовленостями, оператори взяли на себе зобов'язання забезпечити максимальне покриття країни послугами мобільного зв'язку третього (3G) і четвертого (4G) покоління, а держава, в особі Уряду, – гарантувати необхідну підтримку цього важливого і досить витратного для операторів процесу. Зокрема, держава зобов'язалася не збільшувати фіскальне та регуляторне навантаження на сектор мобільного зв'язку, а також створити умови для безперешкодної реалізації мобільними операторами положень Меморандуму.

Зазначимо, що в Україні сума податків, які встановлено лише для сектора мобільного зв'язку, сьогодні дорівнює 14% від загального доходу гравців цього ринку, що значно вище відповідного середнього показника у країнах ЄС (4%). Це є ще одним важливим аргументом для надання підтримки мобільним операторам шляхом забезпечення прогнозованості їх оподаткування (а саме: недопущення збільшення податкового навантаження та витрат на виконання вимог податкового законодавства), що було передбачено Меморандумом.

За Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо створення умов розвитку мобільного широкосмугового доступу» від 04 грудня 2019 р. № 1272-р (далі – Розпорядження), у грудні 2019 – січні 2020 рр. були передба-

чені розробка та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України проекту Закону України про внесення змін до Податкового кодексу України щодо встановлення мораторію на індексацію ставок рентної плати за користування радіочастотним ресурсом для виду радіозв'язку «стільниковий радіозв'язок» на термін 48 місяців. Зазначений проект Закону так і не був прийнятий. Натомість сьогодні запропоновано збільшити податкове навантаження на операторів сектора мобільного зв'язку на 102,5 млн грн на рік, незважаючи на те, що оператори виконують свої зобов'язання з інвестування та розгортання мереж у повному обсязі та відповідно до узгоджених графіків.

Наголосимо, що навіть у разі зміни уряду держава повинна дотримуватися принципу наступності податкової політики, не відмовляючись від взятих раніше зобов'язань. Необхідно утриматися від індексації рентної плати за користування радіочастотним ресурсом для стільникового радіозв'язку, а також приділити увагу усуненню можливостей несправедливого оподаткування мобільних операторів, що зумовлено застосуванням застарілої системи коефіцієнтів при справлянні рентної плати за користування радіочастотним ресурсом

4. *Перехід до надмірно жорстких процедур податкового адміністрування*, що може негативно вплинути на економічну діяльність суб'єктів господарювання всіх галузей економіки та інвестиційний клімат України.

Зокрема, щонайменше дискусійною є норма Закону-проекту щодо надання права контролюючим органам стягувати податковий борг, який виник у результаті несплати самостійно визначеного платником грошового зобов'язання в податковій декларації або уточнюючому розрахунку, за рахунок готівки та/або коштів з рахунків у банках такого боржника за рішенням цього органу без звернення до суду. Зауважимо, що в Україні за 10 місяців 2020 р. із 49,8 млрд грн оскаржених донарахувань податків і штрафів у судовому порядку визнано лише 20,03 млрд (40,8%) [27]. Більшість рішень судів за цією категорією справ було ухвалено на користь платників податків. Відповідно, така новація пов'язана з високим ризиком необґрунтованого виминання коштів суб'єктів господарювання.

Важливо також зважати на те, що в Україні фіксувалася велика кількість випадків неправильного відображення податковими органами податкового боргу внаслідок несвоєчасного рознесення сплачених платежів, несвоєчасного внесення інформації про адміністративне та судові оскарження податкових повідомлень-рішень, а також унаслідок зловживання посадовими особами цих органів своїми повноваженнями та безпідставного незняття податкового боргу за відсутності правових підстав для його існування.

Одночасно із негайною сплатою до бюджету донарахованих податків і штрафів за всіма актами, скла-

деними податковими органами, до Законопроекту включено норму, яка встановлює тимчасове обмеження (за рішенням суду) у праві виїзду керівника юридичної особи – боржника за кордон до повного погашення податкового боргу. Тобто, донарахування може бути необґрунтованим, а санкція серйозна. Причому те, що для заборони виїзду за кордон потрібно «заборгувати» понад 1 млн грн, не робить цю новацію більш «м'якою». Вона не додасть стимулів для інвестицій великим платникам податків (як було показано вище на прикладі Польщі, для досягнення цієї мети необхідні зовсім інші заходи), а також негативно вплине на інвестиційний клімат України в цілому.

Вважаємо, що зазначені, у вітчизняних реаліях дискримінаційні, ініціативи щодо впровадження більш жорстких процедур податкового адміністрування не повинні стати частиною податкового законодавства.

На жаль, це не вичерпний перелік новацій, які потребують або суттєвого доопрацювання, або взагалі вилучення з остаточного тексту Законопроекту, який буде винесено на голосування у другому читанні. Відповідні пропозиції стосовно коригування нової податкової реформи направлено до Верховної Ради України у т. ч. Американською торговельною палатою в Україні. Бізнес-спільнота покладає великі надії на те, що її позиція буде врахована.

Як відомо, податкова політика держави – це мистецтво пошуку компромісу між різновекторними вимогами фіскальної достатності, економічної ефективності та соціальної справедливості, мистецтво знаходження балансу між інтересами всіх економічних агентів. Тому рух на шляху реформ не може бути одностороннім, коли ми «дбаємо» лише про фіскальні інтереси, забуваючи при цьому спитати у громадян і суб'єктів господарювання, чи згодні вони платити ще більше податків державі, яка не змогла подолати корупцію, забезпечити верховенство права, а якість суспільних послуг, що вона надає, є досить низькою. Прогнозованість і прозорість в усьому, як в адмініструванні податків, так і в ухваленні важливих рішень у сфері податкової політики, є безальтернативним шляхом до відновлення довіри між державою та платниками податків і, в результаті, зростання омріяного рівня добровільності сплати податків [9].

На уряд покладається завдання формулювання мети податкової реформи, втім, до цього процесу варто залучати широке коло стейкхолдерів, а в ідеалі – й суспільство в цілому. Це полегшить досягнення взаєморозуміння між учасниками процесу реформування – урядом, парламентом, організаціями громадянського суспільства та спільнотою платників податків, що допоможе зорієнтуватися в проблемних аспектах реформи податкової системи і досягти широкого консенсусу при розробленні її дорожньої карти [7, с. 28]. Такий підхід, серед іншого, суттєво мінімізує ризик «сирих» норм податкових законопроектів.

Окремо наголосимо на тому, що стабільність податкового законодавства має бути не лише зафіксованою «вимогою на папері», а реально забезпечуватися на практиці. Не можна допускати ситуацій, коли податкові ініціативи не лише не виносяться для їх широкого обговорення, а й вступають у дію мало не відразу після їх прийняття Парламентом. Суб'єктам господарювання потрібно достатньо часу, щоб адаптуватися до змін в оподаткуванні. Якщо такий час не надається, виникає загроза надмірного негативного впливу новацій на економічну активність у країні з відповідними наслідками для доходів бюджету.

Важливо також, щоб подальше реформування податкової системи України було комплексним і відбувалося на основі відповідної стратегії, у якій будуть окреслені всі проблеми, виклики та загрози, на які країна має відреагувати шляхом внесення змін до податкового законодавства, а також запропоновано конкретні заходи такого реагування. Підхід «першочергового прискіпливого погляду» на податки, щодо яких є резерви підвищення їх ставок, і прогалини податкового законодавства без удосконалення податкової системи з метою створення більш сприятливих умов для розвитку економіки й адаптації такої системи до нових глобальних реалій є невідповідним. Його використання може призвести до того, що наздоганяти ЄС за рівнем соціально-економічного розвитку Україна буде лише на словах, а фактично ще більше відставатиме.

ВИСНОВКИ

Запропоновані Законопроектом новації щодо підвищення ставок податків, зміни механізмів їх сплати для розширення бази оподаткування та встановлення більш жорстких процедур податкового адміністрування, чимало з яких вимагають суттєвого доопрацювання або не повинні бути підтримані при голосуванні, навряд чи можна охарактеризувати як «пакет заходів», за допомогою яких буде досягнуто підвищення ефективності податкової системи з урахуванням викликів і загроз сьогодення. Крім того, майже виключно фіскальна спрямованість нової податкової реформи в умовах несприятливої кон'юнктури, без досягнення консенсусу щодо новацій із бізнес-спільнотою та іншими стейкхолдерами, а також без дотримання принципу стабільності податкового законодавства можуть мати негативний вплив на діяльність багатьох галузей економіки України та на зростання ВВП у цілому. Відповідно, існують ризики, щонайменше, неотримання очікуваних розробниками реформи додаткових обсягів податкових надходжень.

Особливу увагу при доопрацюванні Законопроекту перед його ухваленням у другому читанні потрібно приділити нормам, які стосуються, зокрема, скасування звільнення від оподаткування ПДВ операцій із постачання житла на вторинному ринку, змін в акцизному оподаткуванні пива та тютюнових ви-

робів, підвищення рентної плати за користування радіочастотним ресурсом, переходу до надмірно жорстких процедур податкового адміністрування. При цьому важливе значення має врахування проблемних моментів новацій, про які висловили застереження бізнес-асоціації та експерти, а також набрання чинності нормами в терміни, які не матимуть «шокового впливу» на платників податків.

Потрібно також, щоб подальше реформування податкової системи України було комплексним і відбувалося на основі відповідної стратегії, у якій будуть окреслені всі проблеми, виклики та загрози, на які країна має відреагувати шляхом внесення змін до податкового законодавства, а також запропоновано конкретні заходи такого реагування. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» № 5600 від 02.06.2021 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72106
2. Overcoming the barriers to tax reform : Report of Institute of Government / G. Tetlow, J. Marshall, Th. Pope et al. 2020. April. 125 p. URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/overcoming-barriers-tax-reform.pdf>
3. Tax Policies in the European Union. 2020 Survey / European Commission. 2020. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. URL: https://www.parliament.gv.at/ПАКТ/EU/XXVII/EU/01/00/EU_10006/imfname_10955678.pdf
4. Іванов Ю. Б., Швабій К. І. Нагальні проблеми формування державної податкової політики в Україні. *Фінанси України*. 2017. № 5. С. 39–52.
5. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кошук Т. В. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка України*. 2016. № 1. С. 35–51.
6. Луніна І. О., Білоусова О. С., Фролова Н. Б. Конкурентоспроможність податкової системи в контексті розширення фіскального простору України. *Економіка України*. 2020. № 10. С. 34–53. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.10.034>
7. Соколовська А. М. Концептуальні підходи до розроблення стратегії розвитку податкової системи України. *Фінанси України*. 2020. № 10. С. 24–46. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.10.024>
8. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» № 5600 від 02.06.2021 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72106
9. Швабій К. Дорога з одностороннім рухом. LB.ua. 13.07.2021. URL: https://lb.ua/blog/kostiantyn_shvsabii/489268_doroga_z_odnostoronnim_ruhom_.html
10. Держбюджет втрачає 10–12 млрд грн щорічно через нелегальний обіг алкоголю. AgroPolit.com.

01.03.2021. URL: <https://agropolit.com/news/19835-derjbyudjet-vtrachaye-10-12-mlrd-grn-schorichno-cherez-nelegalniy-obig-alkogolyu>

11. Дослідження ринку незаконної торгівлі тютюновими виробами. Kantar. Лютий 2021. URL: https://tns-ua.com/wp-content/uploads/2021/05/Kantar_AIT_Feb21_industry_media_Ukr-part.pdf
12. Поляков М. Й. Напрями удосконалення акцизної політики у сфері тютюнових виробів в Україні. *Фінанси України*. 2021. № 5. С. 82–96. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.05.082>
13. Поляков М. Що не так із законопроектом 5600 – чи чекати справедливих правил оподаткування? *Нове время*. 24.06.2021. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/resursniy-zakonoprojekt-ta-novi-pravila-opodatkovannya-v-ukrajini-shcho-ne-tak-novini-ukrajini-50167506.html>
14. Polish Deal: significant tax changes coming soon. Tax alert (11/2021). Deloitte. 19.05.2021. URL: <https://www2.deloitte.com/pl/en/pages/tax/articles/alerty-podatkowe/polski-lad-zapowiedz-istotnych-zmian-podatkowych-w-polsce.html>
15. Новый экономический курс Польши. Dentons. 02.08.2021 URL: <https://www.dentons.com/en/insights/alerts/2021/august/2/polish-deal>
16. Норми законопроекту № 5600 не впливатимуть значно на вартість новозбудованого житла – Марченко. *Дзеркало тижня*. 07.07.2021. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/normi-zakonoprojektu-5600-ne-vplivatimut-znachno-na-vartist-novozbudovanohozhitla-marchenko.html>
17. Конфедерація будівельників України стурбована прийнятим 01 липня 2021 року законопроектом № 5600. 15.07.2021. URL: <https://azuz.org.ua/news/konfederatsiya-budivelnykiv-ukrayiny-sturobovana-priyniatym-01-lypnnya-2021-roku-zakonoprojektom-5600/>
18. Полянничко А. Законопроект № 5600: чи такий страшний чорт, як його малюють? *Вісник «Офіційно про податки»*. 09.07.2021. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100025663-zakonoprojekt-no5600-chi-takiy-strashniy-chort-yak-yogo-malyuyut>
19. Taxation Trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland, Norway and United Kingdom. 2021 Edition. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d5b94e4e-d4f1-11eb-895a-01aa75ed71a1/language-en>
20. VAT rates applied in the Member States of the European Union Situation at 1st January 2020. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/system/files/2020-10/vat_rates_en.pdf
21. RO Govt. keeps VAT rate unchanged for more expensive homes. RomaniaInsider.com. 04.01.2021. URL: <https://www.romania-insider.com/ro-vat-unchanged-expensive-homes-jan-2021>
22. Щодо гармонізації структур акцизних зборів на спирт та алкогольні напої. Директива Ради ЄЕС від 19 жовтня 1992 р. 92/83/ЄЕС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_430#Text
23. Republic of Lithuania law on excise duty. 30 October 2001 No. IX-569. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.160467?jfwid=-fxdp7gkt>

24. Щодо зближення ставок акцизних зборів на спирт та алкогольні напої: Директива Ради ЄЕС від 19 жовтня 1992 р. 92/84/ЄЕС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_431#Text
25. Sopek P. The alcohol taxation system in European Union and Croatia. *Newsletter: An Occasional Publication of the Institute of Public Finance*. 2013. No. 76. DOI: 10.3326/nle.2013.76
26. Діалектика реформування акцизного оподаткування тютюнових виробів в Україні: євроінтеграційний аспект / за заг. ред. В. І. Коротуна. Київ : Алєрта, 2018. 102 с.
27. Кривцов О. Підводні камені нових податкових ініціатив. ЦЕНЗОР.NET. 13.07.2021. URL: https://censor.net/ru/blogs/3276763/pdvodn_kamen_novih_podatkovich_ntsativ

REFERENCES

- “Derzhbiudzhet vtrachaie 10-12 mlrd hrn shchorichno cherez nelegalnyi obih alkoholiu” [The State Budget Loses UAH 10-12 Billion Annually Due to Illegal Alcohol Trafficking]. *AgroPolit.com*. March 01, 2021. <https://agropolit.com/news/19835--derjbyudjet-vtrachaye-10-12-mlrd-grn-schorichno-cherez-nelegalniy-obig-alkogolyu>
- “Doslidzhennia rynku nezakonnoi torhivli tiutiunovymy vyrobamy” [Market Research of the Illicit Trade in Tobacco Products]. *Kantar*. February 2021. https://tns-ua.com/wp-content/uploads/2021/05/Kantar_AIT_Feb21_industry_media_Ukr-part.pdf
- Dialektyka reformuvannia aktsyznoho opodatkuвання tiutiunovykh vyrobiv v Ukraini: yevrointehratsiinyi aspekt* [The Dialectic of Reforming the Excise Taxation of Tobacco Products in Ukraine: The European Integration Aspect]. Kyiv: Alєрта, 2018.
- Ivanov, Yu. B., and Shvabii, K. I. “Nahalni problemy formuvannia derzhavnoi podatkovoi polityky v Ukraini” [Urgent Problems of State Tax Policy Formation in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 5 (2017): 39-52.
- “Konfederatsiia budivelnikiv Ukrainy sturbovana pryinyatym 01 lypnia 2021 roku zakonoproiektom No. 5600” [The Confederation of Builders of Ukraine Is Concerned about the Bill Adopted on July 1, 2021 No. 5600]. July 15, 2021. <https://azuz.org.ua/news/konfederatsiya-budivelnikiv-ukrayiny-sturbovana-pryinyatym-01-lypnya-2021-roku-zakonoproiektom-5600/>
- Krivtsov, O. “Pidvodni kameni novykh podatkovykh iniatsiyatyv” [Pitfalls of New Tax Initiatives]. *TsENZOR.NET*. July 13, 2021. https://censor.net/ru/blogs/3276763/pdvodn_kamen_novih_podatkovich_ntsativ
- Krysovatyi, A. I., Melnyk, V. M., and Koshchuk, T. V. “Sutnist ta kontseptualni osnovy formuvannia podatkovoi polityky v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv” [Essence and Conceptual Bases of the Formation of a Tax Policy Under Conditions of the Eurointegration Processes]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 1 (2016): 35-51.
- [Legal Act of Ukraine] (1992). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_430#Text
- [Legal Act of Ukraine] (1992). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_431#Text
- [Legal Act of Ukraine] (2021). https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72106
- [Legal Act of Ukraine] (2021). https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72106
- Lunina, I. O., Bilousova, O. S., and Frolova, N. B. “Konkurentospromozhnist podatkovoi systemy v konteksti rozshyrennia fiskalnoho prostoru Ukrainy” [Competitiveness of the Tax System in the Context of Expanding the Fiscal Space of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 10 (2020): 34-53. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2020.10.034>
- “Normy zakonoproiektu No. 5600 ne vplyvatymut znachno na vartist novozbudovanoho zhytla – Marchenko” [The Provisions of the Bill No. 5600 Will Not Significantly Affect the Cost of Newly Built Housing – Marchenko]. *Dzerkalo tyzhnia*. July 07, 2021. <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/normi-zakonoproiektu-5600-ne-vplyvatymut-znachno-na-vartist-novozbudovanoho-zhytla-marchenko.html>
- “Novyy ekonomicheskyy kurs Polshi” [Poland's New Economic Course]. *Dentons*. August 02, 2021. <https://www.dentons.com/en/insights/alerts/2021/august/2/polish-deal>
- “Polish Deal: significant tax changes coming soon. Tax alert (11/2021)”. *Deloitte*. May 19, 2021. <https://www2.deloitte.com/pl/en/pages/tax/articles/alerty-podatkowe/polski-lad-zapowiedz-istotnych-zmian-podatkowych-w-polsce.html>
- Poliakov, M. “Shcho ne tak iz zakonoproiektom 5600 – chy chekaty spravedylyvi pravyla opodatkuвання?” [What's Wrong with Bill 5600 – Do We Expect Fair Tax Rules?]. *Novoye vremya*. June 24, 2021. <https://biz.nv.ua/ukr/experts/resursniy-zakonoproiekt-ta-novi-pravila-opodatkuвання-v-ukrajini-shcho-ne-tak-no-vini-ukrajini-50167506.html>
- Poliakov, M. I. “Napriamy udoskonalennia aktsyznoi polityky u sferi tiutiunovykh vyrobiv v Ukraini” [Areas for Improvement in the Tobacco Excise Policy in Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 5 (2021): 82-96. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.05.082>
- Polianychko, A. “Zakonoproiekt No. 5600: chy takiy strashnyi chort, yak yoho maliuiut? *Visnyk «Ofitsiino pro podatky»*” [Bill No. 5600: Is It as Terrible as It Is Portrayed? Bulletin “Officially about Taxes”]. July 09, 2021. <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100025663-zakonoproiekt-no5600-chi-takiy-strashniy-chort-yak-yogomalyuyut>
- “RO Govt. keeps VAT rate unchanged for more expensive homes”. *Romania Insider.com*. January 04, 2021. <https://www.romania-insider.com/ro-vat-unchanged-expensive-homes-jan-2021>
- “Republic of Lithuania law on excise duty”. October 30, 2001 No. IX-569. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.160467?jfwid=-fxdp7gkt>
- Shvabii, K. “Doroha z odnostoronnim rukhom” [One-way Road]. *LB.ua*. July 13, 2021. https://lb.ua/blog/kostiantyn_shvabii/489268_doroga_z_odnostoronnim_ruhom_.html
- Sokolovska, A. M. “Kontseptualni pidkhody do rozroblennia stratehii rozvytku podatkovoi systemy Ukrainy” [Conceptual Approaches to Forming a Development Strategy of the Tax System of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 10 (2020): 24-46. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.10.024>

Sopek, R. "The alcohol taxation system in European Union and Croatia". *Newsletter: An Occasional Publication of the Institute of Public Finance*, no. 76 (2013).

"Tax Policies in the European Union. 2020 Survey". *European Commission*. 2020. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2020. https://www.parliament.gv.at/PAKT/EU/XXVII/EU/01/00/EU_10006/imfname_10955678.pdf

"Taxation Trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland, Norway and United King-

dom". 2021 Edition. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d5b94e4e-d4f1-11eb-895a-01aa75ed71a1/language-en>

Tetlow, G. et al. "Overcoming the barriers to tax reform : Report of Institute of Government". <https://www.instituteforgovernment.org.uk/sites/default/files/publications/overcoming-barriers-tax-reform.pdf>

"VAT rates applied in the Member States of the European Union Situation at 1st January 2020". *European Commission*. https://ec.europa.eu/taxation_customs/system/files/2020-10/vat_rates_en.pdf

УДК 336.71
JEL: G20; G29

УДОСКОНАЛЕННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ

©2021 ЖУЛИН О. В.

УДК 336.71
JEL: G20; G29

Жулин О. В. Удосконалення ринку фінансових послуг у контексті забезпечення фінансової інклюзії

Метою статті є дослідження теоретичних, організаційних і методичних аспектів фінансової інклюзії; проведення аналітичних досліджень розвитку фінансової інклюзії та її впливу на добробут населення; формування рекомендацій для удосконалення ринку фінансових послуг за умов забезпечення фінансової інклюзії в Україні. Розглянуто теоретичні основи фінансової інклюзії та її складові, до яких запропоновано включити швидкість і безпеку отримання фінансової послуги, яка забезпечується за допомогою цифрових технологій, що є актуальним в умовах пандемії COVID-19. Проведені аналітичні дослідження фінансової інклюзії у світі та в Україні показали, що її рівень постійно зростає та є достатнім передумови, щоб її розвивати, включаючи у фінансовий ринок максимальну кількість населення, яке зможе отримати вигоди від використання фінансових послуг. У результаті аналізу розроблено рамку фінансової інклюзії, яка дозволяє виявити суб'єктів, які часто є мимоволі виключеними з ринку фінансових послуг – через низький рівень фінансової грамотності, низькі доходи або ж їх дискримінацію з боку фінансових інституцій. Важливим аспектом реалізації концепції фінансової інклюзії є мотивація користуватися фінансовими послугами, використовуючи для цього методи поведінкових фінансів, – не лише тих, хто вимушено виключений, а й тих, хто добровільно відмовився від їх використання. У роботі запропоновано рекомендації та інструменти щодо удосконалення ринку фінансових послуг, які підвищать рівень фінансової інклюзії, що сприятиме економічному зростанню, мобілізації заощаджень, їх збереженню та примноженню, впровадженню інновацій і розвитку підприємництва.

Ключові слова: ринок фінансових послуг, фінансова інклюзія, поведінкові фінанси, фінансові інституції, цифровізація, розвиток, фінансова грамотність.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-8-127-134>

Рис.: 7. **Бібл.:** 10.

Жулин Ольга Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту, Національний транспортний університет (вул. М. Омеляновича-Павленка, 1, Київ, 01010, Україна)

E-mail: olga1715@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7247-3697>

UDC 336.71
JEL: G20; G29

Zhulyn O. V. Improvement of the Financial Services Market in the Context of Ensuring the Financial Inclusion

The article is aimed at studying the theoretical, organizational and methodical aspects of financial inclusion; conducting an analytical research on the development of financial inclusion and its impact on the welfare of the population; formation of recommendations for improving the financial services market in the conditions of ensuring the financial inclusion in Ukraine. The theoretical foundations of financial inclusion and its components are considered, the author suggests to enclose therein the speed and security of obtaining a financial service, which is provided with the help of digital technologies, which is relevant in the context of the COVID-19 pandemic. The carried out analytical studies of financial inclusion in the world and in Ukraine have shown that its level is constantly growing and there are sufficient prerequisites for its development, including in the financial market the maximum number of the population who will be able to benefit from the use of financial services. As a result of the analysis, a framework for financial inclusion has been developed that allows identifying entities that are often unwittingly excluded from the financial services market – due to low levels of financial literacy, low incomes or discrimination on the part of financial institutions. An important aspect of the implementation of the concept of financial inclusion is the motivation to use financial services, using behavioral finance methods for this – not only by those who are forced to exclude, but also those who voluntarily refused to use them. The publication proposes recommendations and instruments for improving the financial services market, which will increase the level of financial inclusion, which in turn will contribute to economic growth, mobilization of savings, their preservation and increase, introduction of innovations and development of entrepreneurship.

Keywords: financial services market, financial inclusion, behavioral finance, financial institutions, digitalization, development, financial literacy.

Fig.: 7. **Bibl.:** 10.

Zhulyn Olga V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Accounting and Auditing, National Transport University (1 Omelianovycha-Pavlenka Str., Kyiv, 01010, Ukraine)

E-mail: olga1715@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7247-3697>